

PRVA SLOVENSKA REALKA, 1901

V petstoletni zgodovini Idrije pripada šolstvu pomembno in častno mesto. Dejstvo je, da je bila vednost o vrednosti izobraževanja in znanja vseskozi globoko vgrajena v sistem vrednot rudarskega življa. Težnja po razgledanosti je nedvomno izvirala iz povezanosti rudnika z velikim svetom, soočanja s tehniškimi dosežki in prisotnosti uglednih izobražencev, ki so spodbujali idrijsko vedoželjnost in nagnjenje k inovativnosti zato ni naključje, da je bila ravno v Idriji 1901 ustanovljena [prva slovenska realka](#). Od prvih pobud pa do njene ustanovitve je preteklo dolgih tristo let.

Stavba realke pred 1. svetovno vojno

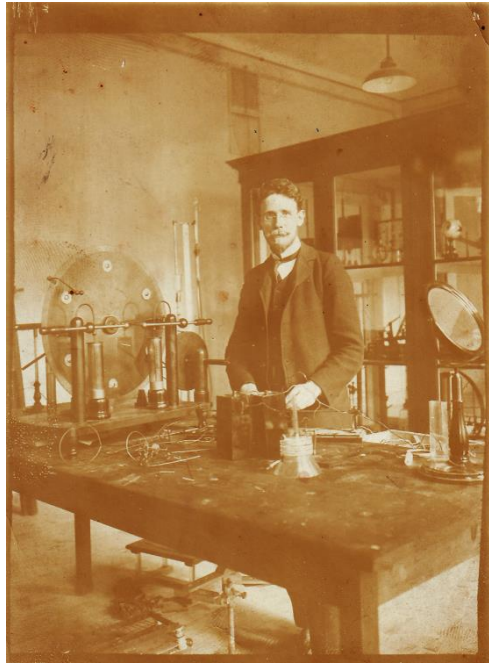
Prva prošnja dvorni komori na Dunaju za srednjo šolo izhaja že iz leta 1716, a je naletela na gluha ušesa. V naslednjih desetletjih oz. skoraj dveh stoletjih so v Idriji občasno obstajale srednje šole, ki so izobraževale strokovni kader za rudnik in pozneje v nekaj poskusih tudi privatne gimnazije.

Na volitvah 1896 novoizvoljeni župan Dragotin Lapajne je uporabil vse diplomatske in prepričevalne spretnosti pri deželni in tudi državnih poslancih, da bi podprli ustanovitev gimnazije v Idriji. Na koncu so občinski možje politično modro na slavnostni seji ob počastitvi 70-letnice cesarja Franca Jožefa I. 18. avgusta 1900 razglasili ustanovitev mestne gimnazije z njegovim presvetlim imenom, poleg tega pa zagotovili, da bo šola obratovala na občinske stroške. Takega predloga šolske oblasti na Dunaju res niso mogle zavrniti! Zaradi različnih interesov glede oblike šole – gimnazija ali realka, so se pritiski zlasti s strani rudarjev vrstili še nekaj mesecev. Na občinski seji 29. decembra 1900 je občinski svet tako potrdil ustanovno listino mestne nižje realke v Idriji.

Dragotin Lapajne

Otvoritvena slovesnost prve slovenske realke je bila 18. septembra 1901 po dolgotrajnih, lahko rečemo kar večstoletnih prizadevanjih rudarjev in lokalne skupnosti za ustanovitev srednje šole. Učni jezik je bil večinoma slovenski, kar je bila v tistem času redkost, so pa zlasti v višjih razredih poučevali posamezne predmete tudi v nemščini, da so dijakom olajšali prehod na študij. Že takrat je šola ponujala pester nabor tako športnih kot kulturnih izvenšolskih dejavnosti. Ponašala se je tudi z dobrim odnosom med vsemi deležniki – dijaki, učitelji in starši. Povsem naravno je bilo, da je nižja realka v štirih letih prerasla tudi v višjo realko. Prostorski pogoji za to so bili doseženi že leta 1903 z izgradnjo nove šolske stavbe, kjer ima Gimnazija Jurija Vege prostore še danes. V kraju in širšem okolju Kranjske in tudi drugih slovenskih dežel je šola zaradi eminentnih učiteljev uživala velik ugled.

[Prof. Julij Nardin](#) v fizikalnem kabinetu idrijske realke

Med 1. svetovno vojno se je pouk odvijal v omejenem obsegu in na zasilnih lokacijah, saj je bilo šolsko poslopje spremenjeno v vojaško bolnišnico. Razpadu Avstro-Ogrske je novembra 1918 sledila italijanska zasedba mesta, ki pomeni tudi zaton slovenske realke. To je bil čas neprestanega menjavanja učiteljskega kadra predvsem iz političnih razlogov. V tem duhu je realka, kot edina slovenska srednja šola na od Italijanov zasedenem slovenskem ozemlju, dočkala svojo zadnjo generacijo maturantov 1926. Skupaj z njimi se je od šole poslovilo še nekaj redkih slovenskih profesorjev.

Šele leta 1956 je šola ponovno dobila prvo generacijo maturantov Gimnazije Jurija Vege Idrija. Ponovni začetki so bili težki, saj je bila šola brez ustreznih materialnih in kadrovskih pogojev. S podporo podjetij in občinske uprave pa Idrija svoje šole ni samo ohranila, ampak je dosegla mnogo več. V njej je gimnazija, naslednica slavne realke, postala ena najboljših slovenskih srednjih šol.

Doprni kip [Jurija Vege](#) je bil nad glavnimi vhodnimi vrati že od vsega začetka in je simboliziral znanost, delavnost in slovenstvo. Izdelal ga je Martin Bizjak. Leta 1932 je italijanska oblast kip odstranila in ga odpeljala v Furlanijo, od koder so ga po mučnem iskanju in pregovarjanju le vrnili na prvotno mesto. Šola nosi njegovo ime od leta 1952, ko je v stavbi ponovno začela delovati gimnazija.

Leta 2008 je bila zgradba popolnoma prenovljena

Doslej je šolo zapustilo že okrog 5000 maturantov in drugih srednješolskih absolventov.

Poslopje Gimnazije Jurija Vege danes

